

Mənəvi ucalıq

viyyatının formalaşmasında əvəzsiz xidmətləri olmuşdur. Mir Cəlal müəllimin əziz xatirəsini əbədiləşdirmək, ustadı qarşısındakı mənəvi borcunu yerinə yetirmək məqsədilə Xalid müəllim onun haqqında xatirələrini 2006-cı ildə çap olunmuş “Mənəvi borc” kitabında qələmə almışdır.

“Mənəvi borc” (Mir Cəlal haqqında xatirələr) kitabı Mir Cəlal Paşayevi bir alim, yazıçı, müəllim, ictimai xadim, böyük vətəndaş, eyni zamanda işıqlı bir İnsan kimi yaxından tanımaq, həm də ötən əsrin 60-70-ci illərində ölkənin ali təhsil müəssisələrindəki ab-havanı öyrənmək üçün etibarlı mənbədir.

Keçən əsrin 50-ci illərində Universitetin filologiya fakültəsində o dövrün tanınmış, görkəmli, milli filologiya elminin başında dayanan ziyalılar—dilçi və ədəbiyyatşünas alimlər fəaliyyət göstərirdilər. Mikayıl Rəfil, Həmid Araslı, Əli Sultanlı, Mir Cəlal Paşayev, Feyzulla Qasımlı, Cəfər Xəndan Hacıyev, Məmməd Arif, Məmməd Cəfər Cəfərov, Cəfər Cəfərov, Məmmədhüseyn Təhməsi, Hidayət Əfəndiyev, Muxtar Hüseynzadə, Məmmədəğa Şirəliyev, Səlim Cəfərov, Hadi Mirzəzadə kimi müəllimlərdən aldığı biliyi və istedadı ilə fərqlənən Xalid Əlimirzəyev Universitetin ictimai həyatında fəal iştirak edir, tədbir və yığıncaqlarda maraqlı çıxışları ilə seçilirdi. 1956-cı ildə o, Universiteti bitirdikdən sonra Qəbələ rayonunda pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş, Qəmərvan, Hacıallı kənd orta məktəblərində müəllim, tədris hissə müdiri vəzifəsində çalışmışdır.

Bir neçə ildən sonra müəllimlərinin, xüsusilə diplom rəhbəri Mir Cəlal Paşayevin tövsiyəsi ilə Bakıya qayıdır, Universitetin filologiya fakültəsinin aspiranturasına daxil olur. Mir Cəlal müəllimin təklifi ilə “Mirzə Cəlilin ədəbi-tənqidi görüşləri” adlı elmi iş üzərində işləyir. Bu mövzu üzrə namizədlik dissertasiyasını vaxtından bir il əvvəl uğurla müdafiə edib “Azərbaycan dili və onun tədrisi metodikası” kafedrasında rus bölmələrinə Azərbaycan dili fənnini tədris edir, bir qədər sonra isə “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi” kafedrasına müəllim təyin edilir.

1961-ci ildən bu kafedrada pedaqoji fəaliyyətə başlayan Xalid müəllim 50 ildən artıq “XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı”ndan, “Ədəbiyyatşünaslığa giriş” və “Ədəbiyyat nəzəriyyəsi”ndən dərs demiş, tələbələr tərəfindən həmişə rəğbətlə qarşılanan maraqlı müəllimlərin maraqlı oxumuşdur. Müəllimlərinin maraqlı və rəğbətlə qarşılanmasının başlıca səbəbi onun son dərəcə bacarıqlı müəllim olmaqla yanaşı, yüksək elmi-nəzəri səviyyəsi, gözəl natiqlik qabiliyyəti, həm də ədəbi irsimizə, ədəbi şəxsiyyətlərin yaradıcılığına, ana dilimizə məhəbbət, xalqımızın mənəvi sərvətlərinə, milli, mütərəqqi, demokratik dəyərlərimizə yiyələnmək, onu qoruyub saxlamaq kimi keyfiyyətlər aşılamaq bacarığı ilə səciyyələnir. Mir Cəlal Paşayevin 1960-1970-ci illərdə rəhbərlik etdiyi kafedraya cəlb etdiyi gənclər—güvəndiyi tələbələr içərisində Xalid Əlimirzəyevlə bərabər, neinki Universitetdə, respublika miqyasında müəllim, müasir düşüncəli alim kimi tanınan, həmkarları arasında nüfuz və hörmət sahibinə çevrilən Fəridun Hüseynov, İsmayil Bəktəşi, Cəlal Abdullayev, Abdulla Abbasov, Qara Nəzərov və başqaları vardı. Bu alimlər Mir Cəlal elmi-nəzəri məktəbinin görkəmli nümayəndələri olmuşlar.

Xalid Əlimirzəyev filologiya fakültəsində oxumuş minlərlə tələbəyə tək-cə elmin sirlərini öyrətməklə kifayətlənməmiş, gənc nəslin dünyagörüşünün formalaşmasına, mənəvi cəhətdən zəngin, dövlətin, xalqın, millətin təəssübünü çəkən qeyrətli vətəndaş kimi böyüməsinə çalışmışdır. O, eyni zamanda filologiya elmi sahə-

sində yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasında mühüm xidmətlər göstərmiş, elmin çətin yollarında irəliləyən gənc tədqiqatçıların əlindən tutaraq onlara arxa, dayaq olmuş, düzgün istiqamət vermişdir. “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi” kafedrasının aspirant və doktorantı olan onlarca ədəbiyyatşünasın yetişməsində Xalid müəllimin rolu əvəzsizdir.

Xalid Əlimirzəyev 1992-1993-cü illərdə Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin birinci müavini vəzifəsində çalışmışdır.

Xalid Əlimirzəyev Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinin tədqiqi, ədəbi tənqidimizin inkişafı sahəsinə böyük töhfələr vermişdir. O, 300-dən artıq elmi məqalənin, 350-dən çox publisistik yazının, 20-dən çox geniş həcmli monoqrafiya, kitab, dərslik və dərs vəsaitinin müəllifidir. “Ədəbi qeydlər”, “Problemlər və xarakterlər dramaturgiyası”, “Bədii həqiqət uğrunda”, “Dramaturgiyamızda ideal və qəhrəman”, “Cəlil Məmmədquluzadənin ədəbi-bədii görüşləri”, “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında şəxsiyyət və cəmiyyət problemi”, “Nizami Gəncəvinin insan konsepsiyası”, “Dramaturgiya, teatr və səhnə sənəti”, “Siyaset və əxlaq”, “Ədəbiyyatşünaslığın elmi-nəzəri əsasları”, “Mənəvi borc”, “M.F.Axundovun ideal sənət dünyası”, “Klassiklərimizin ideal və poetik sənət dünyası” (iki cild), “Dahi sənətkar, böyük vətəndaş”, “Ədəbi-tənqidi məqalələr” kimi kitablar Xalid Əlimirzəyevin dərin zəkasının, iti qələminin məhsulu, gərgin yaradıcılıq axınlarının bəhrəsidir.

Güclü elmi təfəkkürə malik müqəddir, qələm sahibinin, Azərbaycan xalqının bədii irsini, milli-mənəvi sərvətlərini tədqiq və təbliğ edən böyük bir vətəndaşın ərəşəyə gətirdiyi bu kitablar onun ədəbiyyat tarixçisi və nəzəriyyəçisi, tənqidçisi kimi tədqiqat dairəsinin çox geniş, gördüyü işlərin zəngin və çoxcəhətli olduğunu göstərir. Ədəbiyyatımızın, ədəbi-nəzəri fikir tariximizin elə bir dövrü, sənətkarı, elə bir sahəsi yoxdur ki, Xalid müəllim ona öz münasibətini bildirməsin. Qədim dövrlərdən başlayaraq müasir dövrümüze qədər - Ə.Xaqani, N.Gəncəvi yaradıcılığı, möhtəşəm abidələrimiz “Kitabi-Dədə Qorqud”, “Koroğlu” dastanı, İ.Nəsimi, Ş.İ.Xətayi, M.Füzuli, M.P.Vaqif, M.F.Axundov, C.Məmmədquluzadə, M.Ə.Sabir, XX əsrin görkəmli sənətkarları haqqında, dramaturgiya, teatr və səhnə sənəti ilə bağlı məsələlərə dair fikir və mülahizələri öz elmi sanballı, çəkisi ilə seçilmiş, tədqir olunmuş və yüksək qiymətləndirilmişdir.

Xalid Əlimirzəyevin elmi yaradıcılığının əsas mərhələsi C.Məmmədquluzadə irsinin öyrənilməsi, tədqiq və təhlili ilə bağlıdır. O, ömrünün böyük bir hissəsini bu nəhəng sənətkara həsr etmişdir. 1972-ci ildə “Cəlil Məmmədquluzadənin dramaturgiyası” adlı doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir. Mirzə Cəlil irsinin ən yaxşı tədqiqatçıları olan görkəmli alimlər Mirzə İbrahimov, Mir Cəlal, Abbas Zamanov və başqaları bu tədqiqat işi haqqında maraqlı fikirlər söyləmişlər. M.İbrahimov dövrü mətbuatda çap olunmuş “Realist dramaturgiya və onun tədqiqi” adlı məqaləsində yazırdı: “Hər bir elmi əsərin, adı bir məqalənin də qiyməti və əhəmiyyəti yalnız bundadır ki, nəzərdən keçirdiyi obyekt barədə yeni fikir söyləsin, ona daha dərinləndirən nəzər salsın. Bu cəhətdən Xalid Əlimirzəyevin tədqiqatı diqqətləyəliqdir və Cəlil Məmmədquluzadənin dramaturgiyasını öyrənməkdə irəliyə doğru bir addımdır. X.Əlimirzəyevin əsəri yazıcının dramaturgiyasını geniş planda və küll halında tədqiq edən ilk elmi əsərdir”.

Nizamişünaslığa böyük bir töhfə sayılan “Nizami Gəncəvinin insan konsepsiyası” monoqrafiyası Xalid müəllimin Nizami irsinə dərinləndirən bə-

lədliyinin, tükənməz sevgisinin göstəricisidir.

Monoqrafiyada Nizaminin insan konsepsiyası, humanist dünyagörüşü, heç vaxt qiymətini itirməyən, söz, fikir, hikmət xəzinəsi olan ədəbi irsi, poeziya və sənət haqqında fikirləri, nəzəri mülahizələri “Nizami yaradıcılığında insanın mənəvi dünyası və bəşəri mahiyyəti”, “Nizaminin dini və dünyəvi görüşləri”, “Nizaminin məhəbbət fəlsəfəsi”, “Nizaminin hökmdar və dövlət konsepsiyası”, “Nizaminin poetik görüşləri” adlı fəsil-lərdə geniş elmi şərhini tapmışdır.

Xalid Əlimirzəyevin nəzəriyyəçi alim kimi qələmə aldığı “Ədəbiyyatşünaslığın elmi-nəzəri əsasları” adlı dərsliyi ali məktəblərin filologiya fakültəsinin tələbələri, müəllimləri, bu sahə ilə məşğul olan mütəxəssislər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Dərslik ədəbiyyatşünaslıq elmini yeni və nəzəri cəhətdən fərqli yanaşmalarla zənginləşdirmişdir. “Ədəbiyyatşünaslığın elmi-nəzəri əsasları” kitabı elmi ictimaiyyət tərəfindən Mikayıl Rəfilin, Cəfər Xəndanov və Mir Cəlalin “Ədəbiyyat nəzəriyyəsi” dərslərlərindən sonra nəşr olunan tədris vəsaitləri içərisində ən sanballısı kimi qiymətləndirilmişdir.

Xalid Əlimirzəyev hələ gənc yaşlarından bədii yaradıcılıqla məşğul olmuş, dərin həyatı müşahidələrin məhsulu olan povest, hekayə və dram əsərləri yazmışdır. 2008-ci ildə nəşr edilmiş “Bələdçi” adlı kitabda onun “Peşmançılıq”, “Məhəbbət sınağında”, “İztirabın sonu”, “Qoşa məzar” kimi lirik-psixoloji, “Söhbətozun yuxusu”, “Gərək biləydin”, “Ehtiyatda” kimi satirik hekayələri, “Bələdçi” povesti, eləcə də “Böhtan”, “Zümrüd”, “Yalan ayaq tutar yeriməz”, “Səadət sorağında”, “Daşa dönmüş ürəklər” kimi dram əsərləri toplanmışdır. Müəllifin dram əsərlərindən “Səadət sorağında” Azərbaycan Dövlət Akademik Dram Teatrında, “Daşa dönmüş ürəklər” isə Bakı Bələdiyyə Teatrının repertuarında tamaşaya qoyulmuş və tamaşaçılar tərəfindən böyük maraqla qarşılanmışdır.

Xalid Əlimirzəyevin bədii əsərlərdən ibarət daha bir kitabı 2015-ci ildə çapdan çıxmışdır. “Qarabağ harayı və ruhların üsyanı” adlı kitabda Xalid müəllimin son illərdə yazdığı “Qarabağ harayı və ruhların üsyanı”, “Ümid çırağı”, “Ax, nəmərd dünya”, “Kimdir müqəssir”, “Millətə sözüm var” kimi əsərləri toplanmışdır. Kitab Qarabağ həsrəti ilə dünyasını dəyişmiş vətənpərvər ziyalıların müqəddəs xatirəsinə ithaf olunmuşdur.

Xalid Əlimirzəyev də respublikamızın digər vətənpərvər ziyalıları kimi, 1988-ci ildən başlamış milli azadlıq hərəkatının, milli birlik, demokratiya uğrunda mübarizənin öncüllərindən biri olmuşdur. Qarabağ savaşının başladığı çətin günlərdə döyüşlər gedən bir sıra şəhər və kəndlərdə, Şuşada, Xocalıda, Malıbəylidə, Kərkicahanda olmuş, xalqın dərdilə yaxından tanış olmuş, mövcud problemlərin həllinə çalışmışdır. O, Azərbaycanın hər zaman öz siyasi sözü-nü deməyi bacaran, xalqın, millətin mənafeyi keşiyində namusla dayanmış əsl vətəndaş oğlu, böyük ziyalı olmuşdur.

Yaşamaq yol getməkdir...Hər bir yolun sonu var, tez və ya gec o səni mənzil başına çatdırır.

Artıq əbədiyyət yolunun yolçusudur Xalid müəllim. Allahın rəhmətini sağlığında qazanaraq, 83 yaşını geridə buraxaraq, əbədiyyət yoluna üzün-ağ çıxdı...

Nə qədər ki qədirbilən Azərbaycan xalqı var, Xalid Əlimirzəyevin vətən və millət yolunda gördüyü işlər, əməllər, ədəbiyyatşünaslıq elminə, maarif və mədəniyyətimizə verdiyi dəyərli töhfələr həmişə yaşayacaqdır.

Rəfayət Xalid qızı,
Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru.

Görkəmli ədəbiyyatşünas alim, istedadlı tənqidçi, tanınmış maarif xadimi, filologiya elmləri doktoru, professor Xalid Əlimirzəyev ömür boyu yüksək ideallar uğrunda mübarizə apardı, müdrikliyə, mənəvi ucalığa yüksəldi.

“Xalid Əlimirzəyev xalqın mənəvi varlığına yaxın olmaq üçün yolların ən çətinini seçdi. Bu, ədəbiyyat yoludur. Ədəbiyyat əbədiyyətdir. Ədəbiyyat xalqın ruhuna ən doğma, ən yaxın, həm də ən çətin yoldur.

Xalid Əlimirzəyev 1932-ci ildə Azərbaycanın dilbər guşələrindən biri olan Qəbələ rayonunun Qəmərvan kəndində anadan olmuşdur.1947-ci ildə Mirzəbəyli kənd orta məktəbini bitirib həmin ildə Bakı Dəmiryol Texnikumuna qəbul olunmuşdur. Sonralar başa düşmüşdü ki, dəmiryolçu olmaq onun zövqünə və gələcək məramına uyğun bir peşə deyil. Onun uşaqlıqdan ədəbiyyata böyük həvəsi vardı, şeir, hekayə yazmaq arzusu ilə yaşayırdı. Ona görə də texnikumda oxuduğu illərdə gündəlik dərsləri ilə yanaşı, çoxlu bədii əsərlər oxuyar, tez-tez teatr tamaşalarına gedərdi.

1951-ci ildə texnikumu bitirdikdən sonra sənədlərini qəbul üçün Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə verir. Onun filologiya fakültəsinə qəbul olunmasının maraqlı tarixçəsi var. Qəbul imtahanlarına bir neçə gün qalmış məlum olur ki, rektor nədənsə sənədlərə qol çəkməyib. O vaxt Universitetin rektoru Azərbaycanın görkəmli ziyalılarından olan Cəfər Xəndan Hacıyev, imtahan komissiyasının sədri isə tanınmış riyaziyyatçı alim Qoşqar Əhmədov idi. Qoşqar müəllimlə birlikdə rektorun qəbulunda olarkən Cəfər Xəndan müəllim onun sənədlərini göstərib texnikumu əla qiymətlərlə bitirdiyini, dəmiryolçuluğun şərəfli bir peşə olduğunu, ixtisasını bu sahədə daha da artırıb gözəl bir mütəxəssis ola biləcəyini təkidlə söyləsə də, bu gənc inadından dönmür. Rektorun otağında olan, baş verənləri diqqətlə izləyən yazıçı Mir Cəlal Paşayev də ilk dəfə gördüyü gəncə dəstək olur. Suallar verərək biliyinə, qabiliyyətinə bir qədər bələd olduqdan sonra əminliklə deyir:

—Sənin yerinə olsam, onu elə buradaca əmr verib Universitetə qəbul edərdəm.

—Yox, olmaz. İxtiyarım yoxdur. Qoy getsin, qayda-qanunla, halal imtahanını versin, qəbul olunsun.

—Nə olar, qoy elə olsun, —deyər Mir Cəlal müəllim həmsöbəti ilə razılaşır və üzünü gəncə tutaraq xeyirdüa verir.

Mir Cəlal müəllimin bu əvəzsiz xeyirxahlığı, həqiqətən Xalid Əlimirzəyevin gələcəyinə uğurlu bir yol açır. O, qəbul imtahanlarını müvəffəqiyyətlə verərək filologiya fakültəsinin tələbəsi olur.

Dərs dediyi bütün tələbələri kimi, Xalid Əlimirzəyevin də özünə ideal sandığı ustadı, yüksək elmi-nəzəri biliyin, müdrikliyin, alicənablığın, təmiz və saf mənəviyyətin, xeyirxahlığın, sadəliyin sahibi olan Mir Cəlal Paşayev onun beş il müəllimi, diplom və elmi işlərinin (namizədlik və doktorluq) rəhbəri olmuşdur. Ömrünün sonuna qədər atalıq qayğısını ondan əsirgəməmiş, Xalid Əlimirzəyevin bir alim, şəxsiyyət, demokratik fikirli bir ziyalı kimi yetişməsində, milli mənə-